

იაპონური მონოპოლიების ახალი როლი კიევის ეკონომიკურად გაძლიერების საქმეში

გიორგი ქუთათელაძე

წმ. ანდრია პირველწოდებულის

სახ. ქართული უნივერსიტეტის დოქტორანტი

იაპონიის მიერ შექმნილია უმსხვილესი საზღვარგარეთული მონოპოლიები, რომლებიც ახორციელებენ მრავალმხრივ სანარმოო, სავაჭრო თუ ფინანსურ ოპერაციებს ქვეყნის გარეთ. ამ ფუნქციას კოორდინაციას უწევს საგარეო ვაჭრობისა და მრეწველობის სამინისტრო, მისი საშუალებით იაპონიის მთავრობა დიდ ენერგიას და ფინანსებს ხარჯავდა, რომ იაპონურ კომპანიებს მოეპოვებინათ ცალმხრივი უპირატესობა საზღვარგარეთის ბაზრებზე, ამასთან ქვეყნის საშინაო ბაზარს იცავდნენ უცხოური საქონლის მოზღვავეებისაგან. ამერიკის და ევროპის დიდი წნეხის შემდგომ იაპონიის მთავრობა იძულებული გახდა მოეხდინა იმპორტის ლიბერალიზაცია. [იაპონიამ მოხსნა რაოდენობითი შეზღუდვა ზოგიერთი სახის სასაქონლო ჩამონათვალზე. მაგრამ ეს ლიბერალიზაცია ხდება ძალიან ფრთხილად და შერჩევით, შინაურ კომპანიებთან კონსულტაციების კვლობაზე. ამასთან, რომ დამუხრუჭდეს და დროში გაიწელოს ლიბერალიზაციის პროცესი ყველა არსებული მიზეზის გამოყენებას ცდილობენ იაპონიის მმართველი წრეები: შიშობენ, რომ იმპორტის სწრაფი ლიბერალიზაცია ზღვა იმპორტული საქონელის შემოღინებას გამოიწვევს ქვეყანაში, ეს პროცესი უარყოფითედ იმოქმედებს დასაქმებაზე, ცუდ ზეგავლენას მოახდენს მცირე წარმოებებზე, ხშირ შემთხვევაში გააკოტრებს მათ. ამის გამო მთელი რიგი სასაქონლო ჩამონათვალი იმპორტის ლიბერალიზაციის მიღმა დარჩა, რადგანაც იმ პერიოდისთვის იაპონიის რიგი დარგები ჯერ კიდევ განვითარების სტადიაში იყვნენ და არაკოკუერენტულ პროდუქციას უშვებდნენ. მაგალითად, ავტო იმპორტის ლიბერალიზაცია

მთელი 10 წლით გააჭიანურა იაპონიის მთავრობამ, მიუხედავად აშშ და ევროპის მთავრობების დიდი ზენოლისა] [1].

ასეთი პროტექციონისტური მხარდაჭერით გაღიზიანებული ამერიკელები იაპონიის მთავრობას აისბერგს ადარებენ, რომელზეც ხელის დაჭერით ხილული ნაწილი წყალში იძირება, ხოლო უხილავი ნაწილის ფარული უკუქმედება კი იზრდება.

1980-1987 წლებში იაპონია დაინტერესებული იყო საბაჟო განაკვეთების დანევით იმ დარგებში წარმოებულ იმპორტულ პროდუქციაზე სადაც ის წარმატებებს აღწევს ხარისხისა და დაბალი ფასის მხრივ. [საკუთარი იაპონური ბაზრის დაცვის პროტექციონისტურ ზომებში შეიძლება ვიგულისხმოთ აგრეთვე: იმპორტული საქონელის ხარისხის გაჭიანურებული შემოწმება უსაფრთხოებაზე, მაგალითად, ფარმაცევტულ პრეპარატების იმპორტის დროს იაპონიის მაკონტროლირებადი ორგანოები არ ცნობენ თვით მოწინავე ქვეყნების კლინიკური და წინაკლინიკური კვლევების დოკუმენტაციას და პეპარატებს უშვებენ ხელმეორე კვლევაზე. ამას კი მრავალი წელი ჭირდება, ამასობაში ადგილობრივ ფარმაცევტულ ფირმებს გააჩნიათ საკმარისი დრო, რომ თვითონ აწარმოონ პერსპექტიულ მიმართულებით სათანადო კვლევები] [2].

იაპონიის სახელმწიფოს სავალუტო პოლიტიკა წარმოადგენს უმნიშვნელოვანეს ინსტრუმენტს საკუთარი წარმოების პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის გაზრდისათვის და შესაბამისად იმპორტული საქონლის კონკურენციის შემცირებისთვის საკუთარ ბაზარზე. ეროვნული ვალუტის კურსის ხელოვნური დანევით 60-70-იან წლებში იაპონური პროდუქციას გაუადვილდა უცხოურ ბაზრებზე შეჭრა და იქ დამკვიდრება. იმისათვის, რომ იენი არ ყოფილიყო ძლიერად მიბმული დოლარის კურსის მერყეობაზე, იაპონიის მთავრობამ 70-იან წლებში მიიღო ზომები იენის ე.წ. „ინტერნაციონალიზაციისთვის“. ეს ნიშნავს მსოფლიო დონის მსხვილ მასშტაბიან კომერციულ გარიგებებში საკუთარი ფულადი ვალუტით იენით ანგარიშსწორებას. 80-იან წლებში ზოგიერთი სახეობის საქონელის, უმეტესწილად მანქანა-დანადგარების

და სანარმოო ხაზების გაყიდვები იაპონიის კომპანიებმა იენებში ანარმოეს. ისეთი განვითარებადი ქვეყნები, როგორიცაა მექსიკა, ალჟირი მთლიანად იენებში ვაჭრობს იაპონიასთან.

1981-1982 წლებში იაპონიის ექსპორტის 32% ფინანსირდებოდა იენებში. იენის „ინტერნაციონალიზაციაში“ დიდი როლი ითამაშეს განვითარებულ ქვეყნებში დაფუძნებულმა მსხვილმა იაპონურმა ბანკებმა, ასე მაგალითად, [1982 წ. მონაცემებით აშშ-ში არსებულ 100 არაამერიკული ბანკიდან 24 არის იაპონური, ხოლო 15 უმსხვილესი არაამერიკული ბანკიდან 6 იაპონურია. — ეს კი ერთი უცხოური ქვეყნისთვის მნიშვნელოვანი წილია] [3].

ბიზნესისადმი სახელმწიფო ხელშეწყობის ერთ-ერთი ფორმაა კერძო კომპანიების ნაწარმის ექსპორტის წარმატებისთვის სახელმწიფო დაკრედიტება.

[თუ 1971 წ. ყველა სახის არსებულ კრედიტებში სახელმწიფოს წილი საექსპორტო კრედიტებში იყო 54%. უკვე 1976 წ. სახელმწიფო კრედიტების თანხობრივი რაოდენობა კერძო კრედიტებს 42-ჯერ აჭარბებს] [4].

[60-იან წლების ბოლოს იაპონია იდგა პირველ ადგილზე მონინავე განვითარებულ ქვეყნებს შორის სახელმწიფო დაკრედიტების თანხების მოცულობით მენარმეობის განვითარებისთვის. 1978 წელს სესხის წილმა სანარმოო ინვესტიციებში შეადგინა 86,8 %].[1]

[მსოფლიოს სავაჭრო ორგანიზაციაში განწევრიანებამდე იაპონია ხელს უწყობდა ექსპორტზე ორიენტირებულ კომპანიებს შემდეგი წესით: თუ მოცემულ წელს კომპანიის ექსპორტი აჭარბებდა საშუალოდ ამავე კომპანიის წინა წლების საექსპორტო მაჩვენებლებს, მაშინ ექსპორტის ღირებულების ნაზრდის 80% თავისუფლდებოდა ყველა გადასახადისგან. ამ შეღავათით მოცემული კომპანია ხშირად უფრო მოგებული რჩებოდა საზღვარეგარეთ ბაზარზე იაფად პროდუქტის გაყიდვისგან, ვიდრე იმავე პროდუქტის შიდა ბაზარზე შედარებით ძვირად რეალიზაციის შემთხვევაში. მთავრობის მიერ დიდი ყურადღება ექცევა იაპონური ტექნოლოგიების საზღვარგარეთ ექსპორტის წახალისებას, ამ შემთხვევაში კომპანიის მიერ მიღებული შემოსავლის 3/4-ი თა-

ვისუფლდება ყოველგვარი გადასახადებისაგან [5].

იაპონიის სახელმწიფო მანქანის ასეთი მაღალი ხარისხით ადგილობრივი ბიზნესის მიმართ ინტენსიურ გვერდში დგომას თვით ამერიკელი ბიზნეს ლიდერებიც აღნიშნავენ, კერძოდ, [საყურადღებოა ამერიკული კორპორაცია **ზენიტის** პრეზიდენტის **ჯ. რაიტის** გამონათქვამი: „ამერიკის მთავრობას იმ მხარდაჭერის 25% მაინც რომ გაენია ამერიკული კომპანიებისთვის, რასაც იაპონიის საგარეო ვაჭრობის სამინისტრო ეხმარება იაპონურ ბიზნესს, ჩვენ მეტ წარმატებას მივაღწევდით“] [6].

მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ ოკუპირებულ იაპონიაში ამერიკელებმა დაშალეს იმდროინდელი მსხვილი იაპონური მონოპოლიები „**ძაიბაცუები**“. 1947 წელს დაანანევრეს უმსხვილესი კორპორაციები „**მიცუი**“ და „**მიცუბისი**“. კერძოდ, **მიცუბისი** 139 კომპანიად დაქუცმაცდა, იგივე ბედი ეწიათ სხვა მონოპოლიებს - „**ძაიბაცუებს**“. წამოდგა რა იაპონია ეკონომიკურად ფეხზე, მოიპოვა რა იაპონიამ მეტ-ნაკლები პოლიტიკური თავისუფლება, მმართველმა წრეებმა ინტენსიურად დაიწყეს ახალი ტიპის მონოპოლისტური გაერთიანებების ჩამოყალიბება — აღდგენა, მათ რიგში უნდა ვიგულისხმოთ ისევე **მიცუბისი, მიცუი, ფუე, სუმი-მოტო, სანვა, დაიჩი-კანგე**. ამ დიდ ექვსეულში შემავალ კორპორაციებს აქვთ იაპონიის მთავრობის უპირობო პირველი რიგის დახმარება. ეს დახმარება გამოიხატება მსხვილი სახელმწიფო სუბსიდიებით, საგადასახადო შეღავათებით, იაფი კრედიტებით, სხვადასხვა სახის სამეცნიერო-ტექნოლოგიური დახმარებით და ა.შ.. სახელმწიფოს მიაჩნია, რომ მსხვილი კარტელების და გაერთიანებების ჩამოყალიბება მონინავე ტექნოლოგიურ დარგებში ხელს უწყობს იაპონური ნაწარმის საგარეო ბაზრების დაპყრობა-დაკავებას. [სახელმწიფო საგადასახადო პოლიტიკა მნიშვნელოვან შეღავათს უწესებს იმ მცირე საწარმოს, რომელიც კარტელში გაერთიანდება, მაგალითად, ასეთი განვევრიანებული საწარმო რომელიც ახორციელებს მოდერნიზაციას საწარმოო ხაზების, იყენებს ახალი მოწყობილობის ღირებულების 32%-იან საწყისი ამორტიზაციის ნორმას] [1].

თუკი თანამედროვე ამერიკული და ევროპული ფირმების მსხვილ დარგობრივ გაერთიანებებს დღეს „კლასტერებს“ უწოდებენ, იაპონიაში ამის საპირწონედ უკვე დიდი ხანია არსებობს ძველი მონოპოლისტური გაერთიანების „ძაიბაცუების“ თანამედროვე ანალოგიები „კეირეცუები“. ამ ულტრა თანამედროვე მონაპოლიებს ჯერ კიდევ იაპონიის მძიმე ინდუსტრიის ამალორძინებელი პრემიერ მინისტრის **ჰაიატო იკედას** მოღვაწეობის დროს ჩაეყარა საფუძველი. იმ პერიოდის მისი თანამედროვე ამერიკის პრეზიდენტი **ჯონსონი** უწოდებს **იკედას** როგორც „ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან ფიგურას — არქიტექტორს იაპონიის ეკონომიკური სასწაულისა“.

ჰაიატო იკედამ ენერგიულად დაიწყო ქვეყნის ინდუსტრიალიზაცია, მისი მძიმე მრეწველობის აღორძინება, ის თანაბარ ყურადღებას აქცევდა როგორც სოფლის მეურნეობას, ასევე შავი მეტალურგიისა თუ წარმოების სხვა დარგების აღორძინებას. მისი მეთაურობით დიდი ინვესტიციები ჩაიდო ახალი პორტების, აეროპორტების, ჰიდრო-ელექტრო სადგურების, გზებისა და ესტაკატების, ჩქაროსნული რკინიგზის, ტელეკომპანიების განვითარებისათვის. მისი დამსახურებით იაპონიის მთავრობა გადავიდა სახელმწიფოს მიერ რეგულირებად, **გეგმიურ ეკონომიკაზე**, რომლის მიზანი იყო და არის სოციალისტური კაპიტალიზმის მშენებლობა, შერეული ეკონომიკის მქონე ძლიერი ინდუსტრიული იაპონიის მშენებლობა. **იკედას** ადმინისტრაციის დამსახურებაა შინაური ბაზრის რეგულირების ყოვლისმომცველი, დახვეწილი სისტემის შექმნა, რომელიც ხელს უშლიდა უცხოური იმპორტის მოზღვავენას ქვეყანაში და იცავდა იაპონურ საწარმოებს გაკოტრებისაგან და ამით ქვეყანაში მრავალ სამუშაო ადგილს ინარჩუნებდა.

სწრაფი გლობალიზაციის პირობებში, საჭირო იყო დროის გაჭიანურება, რომ იაპონურ კომპანიებს მოესწროთ ტექნოლოგიური განვითარება და გადაიარაღება, საჭირო იყო დროის მოგება, რომ გამოეშვათ კონკურირებადი პროდუქცია. ამ პოლიტიკის განხორციელებას წარმატებით თავს ართმევენ იაპონიის მთავ-

რობის პროტექციონისტური პოლიტიკის წყალობით შექმნილი უმსხვილესი მონოპოლიები „კეირეცუები“. „კეირეცუ“ ეს არის მხოლოდ იაპონური მონოპოლისტური კომპანიებისთვის დამახასიათებელი გაერთიანების სპეციფიური, თავისებური ორგანიზაციული მოწყობა, სადაც ქვეყნის უმეტესი კორპორაციებია გაწევრიანებული. **კუირეცუებს** უზარმაზარი გავლენა აქვს იაპონურ ბიზნესზე. არსებობს ორი ტიპი **კუირეცუების**: კლასიკური და ვერტიკალური. კლასიკურ **კუირეცუში** ძლიერი ბანკის ირგვლივ არიან გაერთიანებული კომპანიები. მათ არ აერთიანეთ რაიმე ძირითადი ინდუსტრია. ასეთი კლასიკური ტიპის კუირეცუებია: **დაიჩი-კანგიო, სუმიმოტო, სანვა, მიცუი**. ვერტიკალური **კეირეცუ** არის პირამიდისებური განტოტვის მონოპოლისტური გაერთიანება, რომელიც შემოკრებილია წამყვანი ერთი რომელიმე სახის მსხვილი წარმოების ირგვლივ. ასეთებია: **ტოიოტა, ტოშიბა, ჰიტაჩი, ნისანი**.

კეირეცუ არ არის ერთი მთლიანი მონოლითური ორგანიზაცია, არამედ ის დამოუკიდებელი კომპანიების ნებაყოფლობითი-გაერთიანებაა, იმ განსხვავებით, რომ თითოეული მათგანი ერთ ან რამოდენიმე კომპანიის წილს ფლობს, რომელნიც ამავე **კეირეცუში** არის გაწევრიანებული. ამასთან **კეირეცუში** შემავალი კომპანიები ერთმანეთისგან მნიშვნელოვან დამოუკიდებლობას ინარჩუნებს. [უმეტესი **კეირეცუ** 100-ზე მეტ წევრ კომპანიას მოიცავს. მაგალითად, **ჰიტაჩი** კეირეცუში 680 ფირმა შედის] [7]. უნდა აღინიშნოს, რომ ვერტიკალური კეირეცუები ფოკუსირდებიან მოცემულ დარგის ერთ რომელიმე სპეციფიურ წარმოებაზე. ვერტიკალურ კეირეცუებში შემავალი კომპანიები ძირითადად ერთმანეთის მიმწოდებლები არიან როგორც ნედლეულის, ასევე მოწყობილობების, ტექნოლოგიებისა და უწევენ ერთმანეთს მრავალი სახის სხვადასხვა მომსახურეობას. კეირეცუში შემავალი თითოეული კომპანია გამორჩევა ვიწრო სპეციალიზაციის მაღალი ხარისხით, ის უშვებს სუპერთანამედროვე საექსპორტო პროდუქციას. კეირეცუებში გაერთიანებულ კომპანიებს ძლიერ უადვილდებათ მსოფლიო ბაზარზე გასვლა, რადგან საკ-

მარისია ერთმა კომპანიამ მოახდინოს გარღვევა და გასვლა საერთაშორისო ბაზარზე, რომ დანარჩენებიც ექსპორტზე აწყობენ საკუთარ საწარმოო ხაზს. თანამედროვე გლობალიზაციის პირობებში ახალი ბაზრების ათვისებისათვის მსოფლიო გლობალიზაციის პირობებში კომპანიებს შორის განვითარებულია ინტენსიური საერთაშორისო ეკონომიკური თანამშრომლობა: იაპონური **ისუძუ** ჯოინტ ვენჩერულ კომპანიას ქმნის ამერიკულ **ჯენერალ მოტორსთან**, **ფუჯი** მიმწოდებელია იტალიური **ფიატის**, **ფიატი** თავის მხრივ მიმწოდებელია **მაზდასი** და **მაზდა** თავის მხრივ ამარაგებს **ფორდს** ავტონაწილებით.

თუ მეორე მსოფლიო ომამდელი მონოპოლისტური გაერთიანებები „**ძაიბაცუები**“ იყო მატარებელი ძველი ყაიდის ოჯახურ-კლანური სულისკვეთების, ახალი ტიპის „**კეირეცუები**“ ძლიერ დინამიური და მოქნილი სტრუქტურით ხასიათდება, სადაც თითოეულ წევრი კომპანია თავისუფლების დიდი ხარისხით სარგებლობს. მათ მხარში უდგას იაპონიის მთავრობა, რომელიც ყველა სახის სტიმულებს იყენებს დასახმარებლად იქნება ეს საკანონმდებლო და საგადასახადო შეღავათები, თუ ფინანსური სუბსიდიები, რათა იაპონურმა კეირეცუებმა შექმნან ინოვაციური, ექსპორტზე ორიენტირებული მონინავე ტექნოლოგიები და პროდუქცია რაც მთელი სახელმწიფოს კეთილდღეობის უცილობელ გარანტიას წარმოადგენს.

ლიტერატურა:

- [1] – Б. З. Мильнер – Японский парадокс – Москва, Издательство «Мысль» 1985
- [2] – International Management July 1982, p. 8.
- [3] – Fortune 23.08.82, p. 120.
- [4] – Japan Economic Yearbook 1976/77. Tokyo 1977, p. 58.
- [5] – Арская Л. П. – «Открытая экономика Японии», 1972, с. 46
- [6] – Dun's Business Monthly. April 1982, p. 51.
- [7] – R. Anthony Inman; David A. Victor – Japanese Management (revised by Gerhard Plenert) 2011.

**THE NEW ROLE OF JAPAN MONOPOLIES
IN STRENGTHENING COUNTRY'S ECONOMY**

George Kutateladze

Saint Andrew the First Called Georgian University, Doctorant

Resume

Nowadays everywhere in developed progressive countries it's a good tone if the governments fight against local monopolies and suppressing them but in Japan during past 30-40 years it is happening quite reversely. Japan government permanently support local monopolies and run vast political and economical reforms for facilitation special unions of firms - so called clusters(keiretsus); the main final target of this actions is to give the essential impulse of this kind of monopolies to ease for them entering foreign markets, to conquer new niches abroad and facilitate export capabilities of Japan manufactured products.